

Identita CČSH v duchovním životě a zbožnosti

Sborník z teologické konference v Brně
26. – 27. 5. 2016

Obsah a jednotlivá témata

Předmluva – Pozvání k dalším rozhovorům, tentokrát O identitě CČSH v duchovním životě a zbožnosti – <i>Zdeněk Kučera</i>	4
I. Svěbytná cesta za Kristem Svátosti v Církvi československé husitské - <i>David Tonzar</i>	6
II. Katolicita a CČSH - <i>Juraj Jordán Dovala</i>	10
III. Úvahy o Marii - <i>Filip Štojdl</i>	14
IV. Svědkové Páně - <i>Tomáš Butta</i>	25
V. Modlitba - <i>Pavel Pechanec</i>	31
VI. Sociální práce jako jeden z projevů zbožnosti v Církvi československé husitské - <i>Rudolf Göbel</i>	36

O identitě CČSH v duchovním životě a zbožnosti

V současné neklidné době a „klipovém“ vnímání je klíčové pro Církev československou husitskou a její perspektivu věrohodně ujasnit identitu. Prověřování identity se v současnosti týká všech církví. Aktualizuje klasickou otázku „podstata křesťanství“. Katolický teolog Eugen Biser soudí: „Jestliže budoucnost lidstva závisí na setkání civilizací, (jejichž hloubkou jsou světová náboženství), bude křesťanství beznadějně prohrávat, pokud nedospěje k plnému vědomí své totožnosti. Nejde o doktrinární nebo sociální konstituci, ani centrální prvky učení, nýbrž o princip, jemuž křesťanství děkuje za svůj vlastní profil.“ (Einweisung in das Christentum, Düsseldorf 2001, str.485) „Podstatu křesťanství“ - jak problém křesťanské identity roku 1900 formuloval protestantský profesor Adolf von Harnack - katoličtí modernisté chápali a formulovali jako univerzalitu nebo katolicitu církve. S evropským modernismem a duchovními důsledky I. světové války souvisel zrod Církve československé. Její teologové rozvíjeli bohosloví v kontextu radikálního modernismu a reformismu. Vznik nového církevního společenství podstatně ovlivnil vznik Republiky československé, neboť v ní byla zaručena svoboda svědomí a náboženského vyznání. Její státní idea navazovala na husitské a bratrské tradice. Spolu s cyrilo-metodějskou tvořily nosnou vlnu misijní aktivity nové církve. Generace, působící v době II. světové války, poválečné době a období komunistického režimu, v obraně víry a církve sestoupila ke kořenům křesťanství v Bibli. Její teologie „Božího slova“ v souznění s evropskou teologií formulovala Základy víry. Ty tvoří oficiální učení Církve dodnes. Současná husitská teologie CČSH, vědecky pěstovaná na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy, ohledává v evropském civilizačním kontextu motivy jejího zrodu a rozvoje CČSH. Promýšlí univerzální otázky bytí a Boha, existence a Krista, dějin a Ducha sv. v širokých ekumenických souvislostech, jak to nikdy předtím nebylo možné.

Naukové zásady ve složité „informativní společnosti“ potřebují prakticko-teologické uchopení a ztvárnění. Iniciativy se ujala bratrská biskupská rada konferencí s tématem „Identita CČSH v duchovním životě a zbožnosti“. Re-

ferátů se ujali bratří biskupové v aktivní episkopální službě. Úvodní liturgie bratra patriarchy ThDr. Tomáše Butty Th.D. a jeho referát „Svědkové Páně“ čerpaly z husitské a utrakvistické liturgické tradice a ohledávaly její přítomnou nosnost. Konference přinesla zajímavé podněty s hlediska „jednoty skrze různost“. Každý z bratří biskupů vnesl do společného konferování svůj myšlenkový přínos. Zároveň se vyjevilo charisma, jež vyjadřuje přirozeným způsobem diecézní spiritualitu. Prahu s jejím širokým racionálním a vědeckým záběrem referátem „Svébytná cesta za Kristem – svátosti v Církvi československé husitské“ reprezentoval br. biskup Doc. ThDr. David Tonzar Th.D. Brno univerzálnou mysteria církve Kristovy referátem „Katolicita a CČSH“ pozoruhodným způsobem, interpretujícím I. hlavu Základů víry, představil br. biskup Mgr. Juraj Jordán Dovala. Plzeňské ožívování projevů spirituality, inspirované matkou Páně, připomněl br. biskup ThDr. Filip Štojdl projevem „Úvahy o Marii“. Hradecký br. biskup Mgr. Pavel Pechanec ve svém zamyšlení spojil modlitbu se společenstvím církve. Olomoucký br. biskup MUDr. et Mgr. Rudolf Göbel konkrétnost a účinnost křesťanské služby bližnímu podtrhl v referátu „Sociální práce jako jeden z projevů zbožnosti v CČSH“. Textům, jež jsou předloženy k četbě, studiu a referování na vikariátech, lze přidat viatikum – poslání na cestu. Naše teologie vidí jako svoji skutečnou základnu Církev československou husitskou, v její současné dějinné podobě a poslání. Naukové, prakticko-teologické směrnice čerpá pod normou Ducha Kristova z celého Písma. Jeho výklad a hledání současné nauky koná v úctě ke křesťanské tradici, zejména husitské a bratrské. Na ně navazuje svou vlastní tradicí, s touhou zvěstovat univerzálně platnou pravdu a lásku Božího zjevení pro současného člověka.

Přeji mnoho duchovního užitku při studiu a referování předložených textů. Své výsledky zasílejte, prosím, na adresu úřadu Ústřední rady CČSH k rukám sestry tajemnice Mgr. Jany Krajčiríkové.

V bratrské úctě a lásce

Prof. ThDr. Zdeněk Kučera Dr.phil.h.c.,
moderátor brněnské konference a přednosta naukového odboru

I. Svátosti v Církvi československé husitské

David Tonzar

Úvod

Ve svých krátkých dějinách musela CČS/H (dále jen CČSH) projít několikrát obdobím tzv. hledání identity, jakéhosi potvrzování své existence, promýšlení důvodů, proč samostatná církev vlastně vznikla a zda nepotřebuje pro svou existenci potvrzení, např. formou získání apoštolské posloupnosti. Velmi záhy po vzniku a poté ještě několikrát se v CČSH objevovali jednotlivci nebo i malé skupiny lidí, kteří toužili po nové reinterpretaci vlastního teologického myšlení. Hnací silou těchto sester a bratrů byla mnohokrát touha po zvěrohodnění „mladé“ církve a její přiblížení k tzv. tradičnímu křesťanství.

V různých obdobích života současné CČSH se předkladatelé návrhů na reinterpretaci vlastní teologické cesty vztahovali tu k tradici schizmatických církví s apoštolskou sukcesí (např. na počátku 2. tisíciletí tzv. portugalská krize), tu často až k předtridentskému typu římskokatolické zbožnosti, jindy k pravoslavné cestě (biskupské svěcení Matěje Pavlíka Srbskou pravoslavnou církví) ad. Ani jeden z těchto podnětů však nebyl nikdy celou církví plně přijat a přinesl jen interpretační neshody a často i sváry a nakonec i rozdělení.

Nové podněty pro reinterpretaci teologie, života a díla CČSH ve světě však nemusí být na škodu. Musí se však konat v lásce, v bratrské a sesterské úctě. Teologie církve není nehybnou dogmatickou výpovědí ve věci víry, ale stále se vyvíjející verbální popis dynamického vztahu mezi Bohem a člověkem.

Příčiny vzniku samostatné církve

Pro bližší pohled na pojetí svátostí v CČSH je nutné si uvědomit a znovu připomenout (alespoň zkratkovitě) příčiny vzniku naší dosud poměrně mladé církve, její teologické kořeny a nastínit budoucí teologické směřování.

Příčiny vzniku a důvody pro samostatný život CČS jsou poměrně dobře zpracovány v mnoha publikacích napříč všemi generacemi teologů CČSH. Pro zdůvodnění kroků vedoucích bezmála 150 farářů a duchovních k vyhlášení církve 8. 1. 1920 je možné použít jak práce 1. patriarchy dr. K. Farského (Z pode

jha, 1920; Přelom, 1921) tak i prof. F. Kováře (např. 10 let CČS, 1930), prof. A. Spisara (Ideový vývoj CČS, 1936; Úvod do věrouky, 1939; Věrouka v duchu církve českomoravské, I. díl, 1941; Věrouka v duchu církve československé, II. díl, 1946), prof. F. M. Hníka (Duchovní ideály CČS, 1934), z pozdější doby pak práce prof. Kaňáka (Z dějin reformního úsilí českého duchovenstva, 1951; The Catholic Modernist Movement in Bohemia and Moravia, 1959), prof. Trtíka a dr. Kadeřávka (Život a víra dr. K. Farského, 1982), prof. Kučery (O teologickou totožnost CČSH, 1988) a z nejnovějších Mgr. Frýdla (Dějiny Jednoty katolického duchovenstva, 1997) a má práce (Vznik a vývoj novodobé husitské teologie a Církve československá husitská, 2002).

Ze všech uvedených prací je zřejmé, že zásadní změnu v teologickém chápání věřících lidí tehdejší doby kromě úprav správních přinesla bezesporu i nová Liturgie, dále tolik diskutovaná „svoboda svědomí“ aplikovaná i ve věcech víry, pojem Duch Kristův a Zpřítomnění. Vznikem CČS, jemuž předcházeli bezmála stoletý proces pokusů o opravu Římskokatolické církve zevnitř (ukončených po zákazu modernismu Encyklikou Pascendi Dominici gregis, dekretem Lamentabili sane exitu a nakonec v podstatě neúspěšnou misí českých duchovních v červnu 1919 u Benedikta XV.), byl zastaven masový odklon lidí od křesťanství vůbec.

Tehdejší římskokatoličtí kněží, kteří se nakonec, po vyčerpání všech cest směřujících k opravě, rozhodli jít vlastní duchovní cestou k Bohu, pomohli více než 1 milionu křesťanů nalézt alternativu duchovního života v tehdy nově utvořeném svobodném Československu při zachování všech sedmi svátostí, avšak s jejich novým, pro člověka srozumitelnějším výkladem.

Základy víry

Zaměřujeme-li se na pochopení svébytného pojetí svátostí v CČSH, je nutné nahlédnout do oficiální dosud platné naukové normy přijaté na VI. sněmu CČSH v roce 1971 – Základů víry. *„Každá církev (rozuměj církevní organizace, pozn. autora) může přispět k duchovnímu bohatství jedné Boží církve svým zvláštním důrazem na některou stránku života Boží církve v ostatních církvích opomíjenou (ZV ot. č. 30). „CČSH věří, že vznikla z Boží vůle a milosti, aby skrze ni do jedné, svaté a obecné církve Boží byli přivedeni mnozí, kteří by jinak zůstali ztraceni v nevěře a beznaděži, a aby usilovala o Boží církev bez poskvrny a vrásky (ZV ot. č. 42).* Obě výpovědi Základů víry ukazují, že CČSH si je vědoma jednoty Boží církve i mnohosti církví organizovaných. Věří však, že každý člověk má právo zvolit si svou teologickou cestu za Bohem. To se týká i oblasti svátostí.

Svatost je v CČSH vnímána jako „jednání, jímž se obecnství věřících v Duchu svatém činně podílí na milosti Božího Slova přítomného skrze slyšené svědectví Písma svatého a svátostné úkony“ (ZV ot. č. 307). Nejedná se tedy o viditelné znamení neviditelné Boží milosti dané do kompetence církve (srv. CIC kán. 840, příp. Adolf Adam. Liturgika, 2001, str. 140), ale o živé jednání zúčastněné obce za přítomnosti Krista (např. při Liturgii dr. K. Farského vyjádřené slovy – Kristus vprostřed nás) a Ducha svatého (prosby o příchod Ducha svatého). CČSH však neodsuzuje vnímání pojetí svátosti u jiných církví a ve svém teologickém uvažování je akceptuje. To je unikátní přístup v duchu Husova odkazu: „Milujte se, pravdy každému přejte, nikoho násilím tlačiti nedejte!“

S ohledem na počet svátostí nešla CČSH po svém zrodu cestou reformační (zúžení počtu svátostí na 2), ale přidržela se cesty obecné církve (7). CČSH se však v otázce svátostí nevydala stejným směrem jako starobylé východní církve odstoupivší od tradice víry říšské církve (Arméni, Koptové, Etiopané, Syřané, Nestoriáni), z nichž některé za svátost považují svěcení mnichů, kvasu, oleje či kříže, svěcení oltáře apod., ani nevnímá svátost jen jako tajemství, nad jehož obsahem není možné přemýšlet, ale ponechala pro život církve svátosti až na výjimky obvykle užívané v 1. tisíciletí (křest, večeře Páně, biřmování, svěcení kněžstva, manželství, pokání, útěcha nemocných; ZV ot. č. 307 – 347). Tím se podobně jako husité středověku přihlásila k prvotní nerozdělené církvi.

Pojetí svátostí u jiných církví ekumenického spektra

Komise pro ekumenismus a budoucí směřování Ekumenické rady církví v ČR (dále jen ERC ČR) připravila v letošním roce (2016) rozsáhlý, heslovitě přehledný dokument Křest, eucharistie a duchovenská služba církví ERC v ČR srovnávající vnímání, ale i praxi v udílení svátostí v jednotlivých církvích ERC v ČR. Z brožury je zřejmé, za jakých podmínek a kdo může jednotlivé svátosti konat, a také sděleno, kdo je oprávněn v církvi v duchovenské službě působit. Zajímavostí je bezesporu fakt, že jen 3 církve z 11 sdružených v ERC (tedy CČSH, starokatolíci a pravoslavní) vysluhují všech 7 svátostí (Slezská církev evangelická augsburského vyznání např. 3). Několik církví vzešlých z reformace také uděluje jen tzv. křest na osobní vyznání pokřtěného (Apoštolská církev - AC, Bratrská jednota baptistů - BJB, Jednota bratrská), dále se u některých církví vyžaduje pro křest také souhlas starších sboru (Apoštolská církev, Církev bratrská - CB, Českobratrská církev evangelická ČCE). Ještě větší různorodost je zřejmá při srovnávání průběhu udílení večeře Páně. Všechny církve přijímají pod obojí způsobou chleba a vína, avšak některé používají i kvašený chléb (pravoslavní, starokatolíci, ČCE, metodisté, baptisté, CB, Apoštolská církev).

kev), bílé i červené víno, ale i nealkoholické nápoje a často i s kalíšky pro každého člena sboru (AC, CB, CČE, metodisté ad.).

Závěr

Různorodost v praktických - vnějších i duchovních - vnitřních projevech zbožnosti vede současného člověka k možnosti volby, která z duchovních cest je pro něj vhodná. To je obrovská příležitost dnešní lidské společnosti, vybrat si z nabídky možností předkládaných jednotlivými církvemi.

Z pastorační praxe jednotlivých církví je možné vyvodit závěr, že nejistota a desorientace však nastává u člověka dnešní doby ve chvíli, kdy očekávaný obsah nabídky duchovních služeb církev neplní nebo je uvnitř sebe sama nesooudá. To vede ke zklamání.

V oblasti pojetí svátostí panuje v CČSH shoda. Podobně jako v obsahu i ve vnějších úkonech vysluhování všech svátostí, kromě večeře Páně. V některých částech církve se začala používat formule: Tělo Kristovo, krev Kristova, která je biblicky opodstatněná, avšak bez vysvětlení, např. v biblických hodinách, může navozovat dojem, že úkonem faráře došlo k přepodstatnění živlů. Tento transsubstanciační středověký vzorek, používaný v současnosti římskými katolíky, však CČSH do své teologie neinkorporovala. Podíváme-li se na Poselství naukového výboru VI. sněmu z 16. 8. 1981: „CČSH věří v Kristovu reálnou přítomnost při večeři Páně, avšak neztotožňuje vzkříšeného Krista se svátostnými živly, nýbrž věří, že Ježíš Kristus je při liturgii přítomen v moci Ducha svatého těm, kdo jej vírou přijímají. Kristus není přítomen v chlebě a víně, ale vstupuje do života věřících spásným jednáním, jemuž chléb a víno slouží jako viditelné potvrzení a znamení“, je zřejmé, že po přijetí svátosti večeře Páně dochází podle husitské teologie u člověka k proměně srdce, nikoli k proměně podstaty chleba a vína.

CČSH nesmí bránit svobodnému hledání pravdy, avšak ani se nemůže, aniž by ztratila svůj *raison d'être*, obracet proti důvodům svého vzniku a opustit svou svébytnou cestu organizované církve. Budoucnost soužití křesťanů v tomto pomíjivém světě je možná jen precizní specifikací svébytné cesty každé církve. Nejsme-li napříč všemi organizovanými církvemi ještě připraveni dostát podmínkám jednoty církve Boží, musíme zamezit duchovnímu násilí.

Pán vás opatruj a posiluj v hledání Pravdy Boží!

II. Katolicita a CČSH

Juraj Jordán Dovala

Grécky pojem *katholikos* znamená obecný, univerzálny. Pojem katolicita prešiel v dejinách kresťanstva veľkými zmenami. Pôvodne sa všetky kresťanské zbory chápali ako katolícke – všeobecné. Tým, že stáli na učení evanjelia a apoštolov, mali punc katolicity.

Základnú definíciu *katolicity* určil v 5. storočí francúzsky mních a teológ *Vincent Lerinský*: **Obecné – katolícke je to, čo všade, čo vždycky a čo všetci verili.** Nadviazal tým na teológiu Ireneja Lyonského, *Tertuliána, Origena a ďalších...*

Je veľmi zaujímavé, že 2. vatikánsky koncil túto tézu často opakoval a svojimi záverečnými formuláciami sa snažil dospieť k uzneseniam, ktoré sú v duchu pravej katolicity. Preto je práve tento koncil taký ústretový a priateľský k iným cirkvám a konfesiam. Platí zásada - **Čím viac sa niekto snaží byť katolícky, tým viac stojí na pôde Písma, apoštolskej tradície a tým viac je ekumenický.**

2. vatikánsky koncil prijal aj inú tézu *Vincenta Lerinského*, že kresťanská viera musí rásť a dozrievať s časom, rovnako ako rastie a dozrieva človek. Toto je jedna zo základných ideí, kvôli ktorej vznikla CČS.

Pojem *katolicita* utrpel ťažkú ranu po rozdelení východného a západného kresťanstva v roku 1054. Nakoľko si rímska cirkev termín „katolícka“ uzurpovala sama pre seba, tento pojem sa zdehonestoval a stratil svoj pôvodný význam. S nástupom protestantizmu a ďalšieho delenia si latinská cirkev túto výsadu upevňovala a zdôrazňovala pred ostatnými svoju „katolicitu“. Je to v rozpore s Písmom, pretože už nešlo o jednotu v mnohosti, ale o tuhú dogmatickú štruktúru. Z pohľadu Ríma sa „katolicity“ zbavili východné ortodoxné cirkvi, ako aj protestantské konfesie. A tento ekleziologický problém doteraz nie je Rímom prekonaný.

Keď v januári 1920 vznikla Cirkev čs., od počiatku sa považovala za súčasť Kristovej obecnej cirkvi. V Provolání k českosl. národu z 10. 1. , ktorého autorom je Karel Farský, sa píše, že Cirkev čs. stojí na: základe Kristovho evanjelia, na tradícii starokresťanskej, zvlášť cyrilometodejskej a tradícii českej reformácie – Majster Jan Hus a Českí bratia.

Karel Farský chápal od počiatku vznik novej cirkvi ako výhonok na kmeni obecnej cirkvi a ako jej trvalú súčasť. Preto v liturgii, ktorú vytvoril, k tomu odkazuje.

Eucharistická modlitba: „Učiň, abychom se při slavení památky Ježíšovy svaté večeře spolu s celou tvou církví po celém světě znovu obnovovali v jednotu těla Kristova, jehož hlavou je tvůj obětovaný, vzkríšený a oslavený Syn.“

Albo v *epikléze*: „Děkujeme za to, že nás v tomto svátostném obecenství s Kristem tvůj svatý Duch sjednocuje s apoštolý, mučedníky a vyznavači stejné víry ze všech časů a míst v jediný tvůj lid...“

Vnímanie CČSH ako súčasť obecnej Kristovej cirkvi nachádzame podrobne rozpracované v Základoch víry – ako základnom vieroučnom dokumente CČSH.

Zmienim aspoň pár dôležitých bodov zo state O cirkvi. Pod číslom 5 nachádzame otázku:

Kolik je Božích církví?

Boží církev je jen jedna, ale žije pouze v útvarech místních obcí, které proto Nový zákon nazývá také církvemi.

Silný ekumenický akcent máme v otázke č. 10:

Je Boží církví i shromáždění křesťanů různého vyznání?

I shromáždění křesťanů různého vyznání je Boží církví, protože obce, z nichž přicházejí, jsou obcemi církve Boží.

Plne to korešponduje s tým, čo v starokresťanskej cirkvi napísal v 2. storočí Ignác Antiochijský: „Kristova cirkev je všade tam, kde je Kristus.“

Teológiu cirkvi ako mystického tela Kristovho máme rozvinutú v otázke 27:

Kdo je „hlavou“ Boží církve?

„Hlavou“ Boží církve je Kristus, který ji vede, oživuje a řídí svým Duchem skrze svědectví Písma svatého a svátosti jako své tělo.

Nachádzame tu ďalšie významné plus, v ktorom naša cirkev predbehla dobu. Rozdelenie cirkvi nie je chápané len negatívne – ako trieštenie Kristovho tela – ale aj pozitívne, ako vzájomné obohacovanie, ako jednota v mnohosti (otázka č. 30):

Čím může každá církev přispět k duchovnímu bohatství jedné Boží církve?

Každá církev může přispět k duchovnímu bohatství jedné Boží církve svým zvláštním důrazem na některou stránku života Boží církve v ostatních církvích opomíjenou.

Vzhladom na intercommunio a možnosť prijímania iných členov v našich zboroch, je dôležitá otázka č. 33:

Kdo patří k Boží církvi?

K Boží církvi patří každý, kdo byl pokřtěn a žije v obecnství s Kristem i v bratrství společného života v místní obci.

Teraz by som sa trochu pristavil pri *Apostolicu*. CČSH používa ako jednu z foriem vyznania viery tzv. *Apoštolské krédo*, na ktorom sa zhodnú všetky relevantné kresťanské cirkvi. V tomto kréde vyznávame spolu s ostatnými: *Věřím v Ducha svatého, svatou církev obecnou, společenství svatých, odpuštění hříchů, vzkříšení těla a život věčný.*

A presne túto hlbokú skutočnosť máme zachytenú v Základoch viery v otázke č. 42:

Co věříme o Církvi československé husitské?

O Církvi československé husitské věříme, že vznikla z Boží vůle a milosti, aby skrze ni do jedné, svaté a obecné církve Boží byli přivedeni mnozí, kteří by jinak zůstali ztraceni v nevěře a beznaděži, a aby usilovala o Boží církev bez poskvrny a vrásky.

Toto je tak krásne, hlboko a múdro vyjadrené, že k tomu sa nedá nič iné povedať len: Amen.

Čo z týchto výpovedí Základov viery vyplýva?

Cirkev československá husitská je cirkvou katolíckou v pôvodnom a pravom slova zmysle. Nemajme žiadne pocity menejcennosti a nebojme sa ťažiť zo svojej katolicity. Naša cirkev nemá len sto ročnú tradíciu, ale dvetisíc ročnú. Cirkev čs. husitská rovnako ako cirkev rímska, pravoslávna, atď., vznikla na Letnice, v historickom okamihu vyliatia Ducha svätého na apoštolov, pretože spoločne tvoríme jeden Boží ľud – Kristovu cirkev. Naša cirkev je súčasťou tohto gigantického stromu, ktorý rastie a rozvíja sa už viac ako dve tisícročia. *Irenej Lyonský, Ignác Antiochijský, Klement Alexandrijský, Origenes, Bazil Velký, Gregor Naziánský, Gregor Nysský, Atanáž Alexandrijský, Augustín, Ján Damašský...* a tisícky ďalších teológov a otcov, sú aj našimi teológmi, pretože to je naša spoločná tradícia nerozdelenej cirkvi. Slávna, veľká a starobylá tradícia. Nemajme obavy sa k tomu priznať. Inak budeme vo vzduchoprázdne, vetva bez kmeňa a bez koreňa. Strom musí vždy ťažiť svoju základnú silu z koreňa, inak neprežije.

Na našu cirkev počúvam veľa kritiky a hanlivých slov a to často od našich vlastných ľudí, kňazov. Konštruktívna kritika je v poriadku, ale mám pocit, že je to často prehnaná obava, strach, neúcta a nedocenenie toho, čo máme.

Spomeniem niekoľko predností a úžasných darov, ktoré často prehliadame:

Osobne si veľmi vážim, že sa naša cirkev nevyvyšuje nad ostatné, netvrdí, že je lepšia, ale naopak, stojí spolu s ostatnými v službe Kristovho evanjelia. Chápe sa ako súčasť jednej kresťanskej rodiny.

Som veľmi rád a vážim si to, že CČSH je tak konzekventne ekumenická, že umožňuje v našich zboroch prijímať kresťanom iných denominácií. Aj keď majú iný pohľad na eucharistiu než naša cirkev. To je vzácny a v pravde kris-tocentrický jav.

Som veľmi rád a vážim si, že CČSH je veľmi tolerantná a ctí slobodu svedomia. V žiadnej inej kresťanskej cirkvi nenájdete takú názorovú pluralitu ako v našej. Samozrejme, má to svoje úskalie, nesmieme si pliesť slobodu svedomia s anarchiou. Nekontrolovaný liberalizmus je hrobom spoločenstva. Ale sloboda svedomia bola ťažko zapltená Husovou krvou na hranici, tak si ju vážme a ctíme. Ako povedal sv. Augustín: „V podstatnom jednota, v nepodstatnom sloboda, vo všetkom láska.“

Som veľmi rád, že po vzore starokresťanskej cirkvi a husitskej tradície, v našej cirkvi konáme často bohoslužby pod šírým nebom. Kážeme, konáme sviatosti krstu a sviatosti manželstva.

Som rád, že žijeme požehnanú dobu, kedy môžeme slobodne kázať Božie slovo. Niet vyššej filozofie na svete a niet dokonalejšej spirituálnej náuky, než je Kristovo evanjelium. A my môžeme byť účastní na jeho diele. Môžeme oslovovať hľadajúcich, pochybujúcich, ľudí na okraji, „Zacheov“ a alternatívne orientovaných mladých ľudí. Naša cirkev má všetky predpoklady, aby tu bola pre všetkých bez rozdielu.

Doporučená literatúra:

Bohoslužebná kniha CČSH – Liturgie, Blahoslav, Praha 2004

Základy víry Církve československé husitské se stručným komentářem,

Blahoslav, Praha 2014

Dr. V. Kadeřávek, Dr. Z. Trtík: Život a víra ThDr. Karla Farského, Blahoslav, Praha 1982

Zdeněk Kučera: Trojiční teologie, L. Marek, Brno 2002

III. Úvahy o Marii

Filip Štojd

„Panno Maria, mám tě z celého srdce ráda!“

Terezie z Lisieux

„I skvělí řečníci o Tobě, Boží Rodičko, mohou jen mlčet.“¹ Slova prastarého byzantského hymnu, zvaného Akathistos², dávají symbolicky najevo, že se budeme společně dotýkat tajemství, které při sebelepší „výmluvnosti“ nelze popsat. Nejde tu jen o Marii, ale o celé tajemství víry, které se otevírá vždy nejprve v srdci.

Markovo evangelium

Markovo evangelium³ o Marii hovoří jen velmi stručně. Marek vůči Marii zcela objektivně zachovává určitý odstup. Evangelium má zcela jistě nejbližší k tzv. prameni Q, o jehož existenci hovoří biblisté, a ten byl pravděpodobně spíše sbírkou Ježíšových výroků, než souborem sousledných událostí.⁴

U Marka nacházíme pouhé dvě zmínky o Marii. Ta první přináší vyprávění o tom, jak si pro Ježíše přišla jeho rodina (Mk 3,20-35). Důvodem byla jejich pochybnost o tom, zda se Ježíš nepomátl (Mk 3,21). Zdali toto tvrdila i Maria, není z evangelia patrné, a tak není možné doložit ani často podsouvaný „antimariánský“ charakter tohoto evangelia. Druhý Markův text v 6. kapitole je opět velmi strohý. Možná je to nepřímé svědectví o tom, že Josef byl již po smrti.⁵ Alespoň tak se to domnívají někteří biblisté a vyvozují toto právě ze zmínky o tom, že Ježíš je „*ten tesař, syn Mariin*“ (Mk 6,3).

¹ Mariánský hymnus Akathistos, Velehrad, 1996, str. 15, ISBN 80-901957-3-3

² Tzv. Mariánský Akafist (Akathistos), liturgický hymnus oslavující události Nového zákona týkající se Panny Marie, vznikl pravděpodobně již v 6. století, autor není znám (z řec. Ακάθιστος – „pronášený vestoje“)

³ vznik jistě před pádem jeruzalémského Chrámu, tedy zřejmě před rokem 70 n.l.

⁴ ZVĚŘINA, Josef, Teologie Agapé – II. svazek, Scriptum spol. s.r.o., 1994, str. 137, ISBN 80-85528-20-7

⁵ ZVĚŘINA, Josef, Teologie Agapé – II. svazek, Scriptum spol. s.r.o., 1994, str. 137, ISBN 80-85528-20-7

Matoušovo evangelium

Matoušovo evangelium⁶ je z mariánského hlediska bohatší. *Listina rodu Ježíše Krista, syna Davidova, syna Abrahamova* (Matouš 1,1) je prvním Matoušovým vyprávěním, ve kterém se shledáváme s Marií. Tato listina zmiňuje Josefův rodokmen: „...*Jákob pak měl syna Josefa, muže Marie, z níž se narodil Ježíš, řečený Kristus*“ (Matouš 1,16).

Matouš dále přináší svědectví o početí z Ducha svatého, o pochybnostech Josefových a zjevení anděla, který jej ujišťuje: „*Josefe, synu Davidův, neboj se přijmout Marii, svou manželku; neboť co v ní bylo počato, je z Ducha svatého. Porodí syna a dáš mu jméno Ježíš; neboť on vysvobodí svůj lid z jeho hříchů*“ (Matouš 1,20-21).

Následující verše v sobě mají ještě větší naléhavost. Matouš totiž vidí, že se naplňuje proroctví: „*To všechno se stalo, aby se splnilo, co řekl Hospodin ústy proroka: Hle, panna počne a porodí syna a dají mu jméno Immanuel, to jest přeloženo ‚Bůh s námi‘*“ (Matouš 1,22-23). Evangelista zde jasně naráží na slova proroka Izaiáše, který ohlašuje Izraeli příchod spasitele: „*Proto vám dá znamení sám Panovník: Hle, dívka počne a porodí syna a dá mu jméno Immanuel (to je S námi Bůh)*“ (Izaiáš 7,14).

Mariino panenství

Septuaginta,⁷ kterou měl Matouš k dispozici, přeložila hebrejské slovo „há'almá (dívka), slovem „panna“ (řec. Parthenos). Tak to čteme i v Bibli kralické: „*Aj, panna těhotná bude, a porodí syna, a nazveš jméno jeho Emmanuel, kteréž se vykládá: S námi Bůh.*“ Pokud bychom hledali právě zde oporu pro početí z Panny, nebyli bychom vůbec objektivní. Překlad sám o sobě sice nerozporuje Mariino panenství, ale zároveň není věrohodným svědectvím tímto směrem.

Je zvláštní, jakým způsobem i dnes budí vášně dávno překonaný problém s panenstvím Ježíšovy matky, v které věřili mimo jiné i Hus, Luther, Kalvín, Zwingli a další, které rozhodně těžko vinit se spolčení s osvíceneckou proti-reformací.

Biblické bádání již dávno prokázalo fakt, že výraz „panna“ má více teologický než gynekologický charakter. Čistota Mariina srdce je prvním předpokladem pro naplnění Duchem svatým. Ačkoliv se můžeme evangelijně ptát

⁶ MATOUŠOVO EVANGELIUM: Vznik mezi lety 80 – 90 n.l.

⁷ *Septuaginta* je překlad Starého zákona do řečtiny. Vznik překladu se datuje do 3. až 1. století př. n. l.

i my, „jak se to může stát“ (Lukáš 1,34), bez vroucí víry v Boha, tichostí srdce před nevýslovným tajemstvím stvořitele.

Matouš dále ve velmi rychlém sledu přináší vyprávění o klanění mudrců (Matouš 2,11), vyvraždění betlémských dětí (Matouš 2,16) a útěku do Egypta (Matouš 2,14) a návratu do Nazareta (Matouš 2,23). Maria je samozřejmě součástí všech těchto událostí.

Lukášovo evangelium

Lukášovo evangelium,⁸ ač synoptické, přináší o narození Ježíšově jiná svědectví. Z hlediska porovnání s Matoušem nás může zajímat rodokmen, který najdeme ve třetí kapitole u Lukáše (v první u Matouše). Jestliže Matoušův text končí genealogii Abrahámem, Lukáš chce zdůraznit nového Adama, který skrze Ježíše přichází. „*Adam, který byl od Boha*“ (Lukáš 3,38) je prvním, Ježíš pak posledním. Začátek i konec se zde spojují v Bohu, od kterého všechno vychází.⁹

Vraťme se však na začátek Lukášova evangelia. První kapitola je pro chápání Lukášovské mariologie klíčová. Bez Boha nejsme nic. Bez Něj bychom Ježíše nikdy nepoznali a svět by nikdy nepoznal Ježíše, kdyby si Bůh nevyvolil ženu jménem Maria. Tuto Boží milost přináší Marii anděl Gabriel: „*Neboj se, Maria, vždyť jsi nalezla milost u Boha. Hle, počneš a porodíš syna a dáš mu jméno Ježíš*“ (Lukáš 1,30-31).

Fiat mihi – klíč k pochopení Panny Marie

Anděl Gabriel přichází k Marii a přináší důležité poselství. A co víc. Marii je zaslíbeno setkání s Duchem svatým a početí Syna Božího (Lukáš 1,26-38). Tento úchvatný příběh jakoby naznačoval i naši vlastní cestu. Maria je vůbec první, kdo duchovně i fyzicky přijímá slovo o Ježíšovi. Nikdo jiný to takto neučinil a nečiní. Bůh posílá svého anděla, aby zjevil Marii, co žádá. A na to vše Maria odpovídá: „*Hle, jsem služebnice Páně; staň se mi podle tvého slova*“ (Lukáš 1,38). Mariino „fiat mihi“¹⁰ je výrazem přijetí Boží vůle. Totéž slovo se ozývá na Olivetské hoře, kde vede Ježíš duchovní zápas o naši spásu: „*... ne má, nýbrž tvá vůle se staň*“ (Lukáš 22,42).

Podstatným rysem křesťanské víry se tak stává „přijetí“. Je do velké míry opakem první poloviny našeho života, kdy se musíme vymezovat, hledat,

⁸ LUKÁŠOVO EVANGELIUM: Vznik 80 – 85 n.l.

⁹ Vysvětlení, že Maria je na základě těchto slov novou „Evou“ je zavádějící a nemá v tomto textu žádnou oporu

¹⁰ „Staniž se mi“

chtít, získávat, naplňovat potřeby. Jákobovský zápas v temné noci s „kýmsi“, krize, kterou musíme prožít, i nás vede k „přijetí“. Přijmout sama sebe, přijmout Boha do svého srdce, přijmout Krista. I pro náš život je důležitý zápas Olivetské hory, a jedině pro čistotu (pokoru) srdce můžeme i my s Marií vyřknout své „Staniž se mi“.

Lukáš bez okolků navazuje a vypráví další příběh. Tentokrát se Maria setkává v horách s Alžbětou, matkou Jana Křtitele. Alžbětino radostné zvolání „*Požehnaná jsi nade všechny ženy a požehnaný plod tvého těla.*“ se ponese dějinami jako ozvěna, neboť skrze Marii přichází světlo světa. Veškerá úcta k Marii už bude jen a jen opakováním toho, co pronesla právě Alžběta. V její výpovědi se snoubí ohromná moudrost východních člověka, který nerozděluje tělesné a duševní, a zároveň ohromná ženská radostná síla pramenící z mateřství.

Magnificat

Třetí evangelium nám dává poznat také dvě prastaré mariánské modlitby. Ave Maria a Magnificat. Obě mají svůj pevný biblický kořen a obě doprovázejí křesťany již celá dvě milénia jako síla radostné modlitby srdce. Začneme nejprve chvalozpěvem zvaným Magnificat.¹¹(Lukáš 1,46-55).

V příběhu o setkání Marie a Alžběty (tzv. Navštívení Panny Marie) vyznává Matka Boží milost, které se jí dostalo. Tato milost je naplněná ohromnou radostí. Radost je znamením Boží přítomnosti. Co jiného je víra, naděje a láska? Tyto dary jsou nejvyšší stupně radosti. Odmítat radost je stejné jako odmítat život. Ačkoliv může náš život být velmi poničený, může být v troskách vše, co jsme za celý život vykonali a získali, přesto můžeme cítit radost, protože je s námi Bůh. Radost je dechem církve a nepoznávají-li lidé v našem společenství opravdového Ducha radosti, pak jsme nemocným společenstvím. Všichni otcové apoštolské tradice celkem záhy pochopili, že Maria je radostným obrazem putující církve. Jan Pavel II. ve svém pastýřském dopise „Redemptoris mater“ píše: „*Církev, která od začátku připodobňuje svou pozemskou cestu cestě Bohorodičky, pronáší podle jejího příkladu stále znovu slova Magnificat.*“¹² Slovanský papež navazuje na ekumenické smýšlení II. Vatikánského koncilu (konstituce Lumen gentium). Navíc jsou zařazena do II. kapitoly, která se dotýká jednoty křesťanů. Obraz radosti, putování a církve nacházíme

¹¹ Název chvalozpěvné modlitby „Magnificat“ vychází ze 46. verše 1. kapitoly Lukášova evangelia, v latině zní tento text: „Magnificat anima mea Dominum“, v českém překladu slyšíme Mariino: „Duše má velebí Pána“

¹² JAN PAVEL II., Redemptoris Mater – Encyklika Jana Pavla II. o blahoslavené Panně Marii v životě putující církve, Zvon, 1995, str. 49, ISBN 80-7113-116-4

i u Ambrože Milánského (+397), který vyzývá: „*Napodobujte, mé děti, Marii. Také o ní přece platí výrok, který má zde prorocky na mysli církev: 'Jak krásné jsou tvé nohy v opáncích, knížecí dcero! Se vznešenou krásou kráčí vpřed církev a zvěstuje poselství radosti. Ano, vznešeně kráčí vpřed Maria a církev!*“¹³

V modlitbě Magnificat se můžeme dotknout samotného jádra křesťanství. Tato modlitba si nic nevynucuje, je prostě radostným svědětvím o setkání s Bohem. Jak se dozvídáme například od velkého ctitele Matky Boží, německého reformátora Martina Luthera, jde především o radostné setkání s Duchem svatým, které se vztahuje na všechny křesťanský lid: „*Abychom tomuto posvátnému chvalozpěvu náležitě porozuměli, je třeba pamatovat na to, že požehnaná Panna Maria – osvícená a poučená Duchem svatým – vypráví o vlastní zkušenosti. Protože nikdo nemůže správně porozumět Bohu, ani Božímu Slovu, jestliže to nedostal od Ducha svatého.*“¹⁴

Nesmíme přehlédnout ani pramen této modlitby. Lukášovské svědectví o Magnificat je přímým odkazem na starozákonní svědectví Písma. Jde především o 1. knihu Samuelovu (1,2) a Žalmy (24, 25, 11, 103, 89, 147, 34, 107, 98). Toto volání nazaretské panny má opět dvojí důležitost. Jednak je ohlášením naplnění Starého zákona, protože přichází ten, který Zákon nepřišel zrušit, ale naplnit. Druhou stranou je samotný tento dar modlitby věřícím, který sahá až ke kořenům Stvoření. Na závěr nechme zaznít slova Josefa Zvěřiny, který vyznává: „*Magnificat je dar Ducha a duše Mariiny. Mluví tu víc než prorokyně, víc než sociální bojovnice, mluví tu Matka Spasitele všech lidí.*“¹⁵

Ave

S další biblickou modlitbou, pevně spjatou s Marií, je to trochu složitější. Přesto nesmíme přehlédnout tuto hlubokou a krásnou modlitbu, jejíž slova se nesou na ústech mužů i žen, hudebních skladatelů, básníků, ale i těch nejprostších a nejobyčejnějších lidí. Obvyklé znění této modlitby je dnes toto: *Zdrávas Maria, milosti plná, Pán s tebou; požehnaná ty mezi ženami a požehnaný plod života tvého, Ježíš. Svatá Maria, Matko Boží, pros za nás hříšné, nyní i v hodinu smrti naší. Amen.*

¹³ Poučení panen 14, 87 (PL 16, 326nn) In: RAHNER, Hugo, Maria a církev, Refugium, 1996, str. 13, ISBN 80-86045-00-5

¹⁴ LUTHER, Martin, Magnificat, In: Testimonia Theologica - internetový časopis Evanjelické bohoslovecké fakulty Komenského univerzity v Bratislave, 2011, str. 9, ISSN 1337-6411 (vlastní překlad ze slovenštiny)

¹⁵ ZVĚŘINA, Josef, Teologie Agapé – II. svazek, Scriptum spol. s.r.o., 1994, str. 145, ISBN 80-85528-20-7

Ave Maria¹⁶ je složeno ze dvou důležitých pramenů. Tím prvním je Písmo. Přesněji řečeno se jedná o slova anděla („*Buď zdráva, milostí zahrnutá, Pán s tebou.*“ Lukáš 1,28) a Alžběty („*Požehnaná jsi nade všechny ženy a požehnaný plod tvého těla.*“ Lukáš 1,42). Druhým pramenem je Tradice, i když i zde je nutné hledat zcela jasný biblický základ („*Hle, od této chvíle budou mne blahoslavít všechna pokolení, že se mnou učinil veliké věci ten, který je mocný*“ Lukáš 1,48-49). Za ironii osudu by se dala označit druhá část „zdrávasu“. Jeho autorství je totiž některými historiky připisováno muži, který zemřel jako heretik – italskému dominikánskému knězi Girolamo Savonarolavi. Dodatek ke zdrávasu najdeme v jeho výkladu k Ave (Esposizione sopra l’Ave Maria) z roku 1495. Ave, v podobě jak je známe dnes, pak definitivně stvrdil Tridentýský koncil v roce 1566.

Modlitba Ave se stala také součástí pobožnosti růžence. O její historii a smyslu si něco povíme v kapitole Historie mariánské úcty.

Snaha o ucelenost modlitby Zdrávas tu však byla prokazatelně již mnohem dříve. Jakubovo evangelium (4. stol.) či liturgie etiopských jakobitů (6. stol.) již obsahují dovětky k Ave. Prastará etiopská liturgie například uvádí tento dialog: K: „*Buď zdráva, Maria, milostiplná.*“; L: „*Pán je s tebou.*“; K: „*Požehnaná jsi mezi ženami*“; L: „*A požehnaný je plod života tvého.*“; K: „*Pros za nás u svého milovaného Syna.*“; L: „*Aby nám odpustil hříchy.*“¹⁷

Ave má svou podobu také v pravoslavné modlitbě. V závěru liturgie Sv. Jana Zlatoústého čteme: *Bohorodičko, Panno, raduj se, milostiplná Maria, Pán s tebou, požehnaná jsi mezi ženami a požehnaný je plod lůna tvého, neboť jsi porodila Krista, Spasitele a Vykupitele našich duší. Amen.*

Na závěr shrňme podstatu této mariánské modlitby slovy Ericha Hecka: „*Když se modlíme Ave Maria, dáváme do amen proniknout všemu, co v sobě skrývají andělův pozdrav i Alžbětino uvítání, totiž, že Maria je matkou Ježíše Krista a v něm porodila toho, jehož jako křesťané vyznáváme.*“¹⁸

Srdce a meč

V další kapitole se setkává Maria se Simeonem. (Lukáš 2,25-35). Ostatně i jeho kantik¹⁹ zůstane v pokladnici biblické a starokřesťanské modlitby,

¹⁶ Zdrávas Maria (lat. Ave Maria) je jedna modlitba úcty k Matce Kristově. Je tvořena ze dvou částí (první je biblická a druhá je plodem církevní tradice – pochází pravděpodobně až z 15. století)

¹⁷ HECK, Erich, Ave Maria – Vznik a vývoj nejznámější mariánské modlitby, Karmelitánské nakladatelství, 2003, str. 11, ISBN 80-7192-826-7

¹⁸ ibidem str. 105

¹⁹ Latinsky „Nunc dimittis“ (Nyní propouštíš), podle prvních slov 29. verše 2. kapitoly Lukášova evangelia

z níž můžeme čerpat dodnes. Simeonovi bylo přislíbeno, že nezemře, dokud nespatří Mesiáše. Lukáš objevuje v Simeonovi starozákonního proroka. Simeon „očekával potěšení Izraele a Duch svatý byl s ním“ (Lukáš 2,25).

V naší cestě za Marii je pro nás klíčový samotný závěr. *“A Simeon jim požehnal a řekl jeho matce Marii: „Hle, on jest dán k pádu i k povstání mnohých v Izraeli a jako znamení, kterému se budou vzpírat – i tvou vlastní duší pronikne meč – aby vyšlo najevo myšlení mnohých srdcí.“*

Simeon naléhavě připomíná Marii naplnění Ježíšova života na Golgotě. Maria možná právě tady pocítí poprvé úzkost a mateřský strach o své dítě. V Simeonových ústech jakoby zvolal temný hlas všech starozákonních proroků, protože právě na dřevě kříže se vyplní prastará zaslíbení daná Izraeli. Spirituální teologie vykládá tento text v souvislosti s naším vlastním životem. I naší duší musí proniknout meč. Ten, kdo by chtěl jen poznat Krista, ale nemiloval by ho, necítil by bolest kříže, ten by nikdy nepochopil milosrdenství Boží. My sice nikdy nepoznáme plnost Mariina pláče pod křížem, ale i my se můžeme ukrýt pod její mateřský plášť, být s ní, a třeba i plakat. To všechno k našemu životu zcela jistě patří. Zralý člověk nemusí bolest vytěšňovat. Znovu se ji však musíme učit přijímat. Vzpomeňme. I meči pronikajícím nitro řekla Maria své „Fiat mihi“.

Janovo evangelium

Janovo evangelium²⁰ do určité míry na Lukáše navazuje. U všech evangelií lze vysledovat princip uvažování nad identickými otázkami různým způsobem. Jan jde ze všech evangelistů nejdál. Nezastavuje se u Abrahama jako Matouš, ani u Adama jako Lukáš, ale Krista před nás klade přímo jako Logos (Slovo). Jan se vrací na počátek všeho (viz Kniha Genesis 1): *„Na počátku bylo Slovo, to Slovo bylo u Boha, to Slovo bylo Bůh. To bylo na počátku u Boha. Všechno povstalo skrze ně a bez něho nepovstalo nic, co jest“* (Jan 1,1-3). Toto je víc než svědectví proroků, i když i jejich hlas se tu dá zřetelně rozeznat. Anděl přinesl Marii „slovo“ a ona jej přijala. Stejně jako ostatní mužové a ženy Bible. Jakoby se i tady ozýval prorok Jeremiáš, který říká: *„Tu se ke mně stalo slovo Hospodinovo.“* Doslova to Jan vyjadřuje takto: *„A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi“* (Jan 1,13).

Přímé zmínky o Marii však nacházíme u Jana pouze dvě. Na začátku druhé kapitoly se setkáváme s vyprávěním o svatbě v Káně Galilejské. Také Jan přistupuje k Marii kristocentricky a tak dává vyniknout jejímu slovu. Povšimněme si především slov ve čtvrtém verši:

²⁰ Vznik 85-100 n.l.

Třetího dne byla svatba v Káně Galilejské. Byla tam Ježíšova matka; na svatbu byl pozván také Ježíš a jeho učedníci. Když se nedostávalo vína, řekla Ježíšovi jeho matka: „Už nemají víno.“ Ježíš jí řekl: „Co to ode mne žádáš! Ještě nepřišla má hodina.“ Matka řekla služebníkům: „Udělejte, cokoli vám nařídí“ (Jan 2,1-4).

„Udělejte, cokoliv vám nařídí.“ Právě tady, a jen tady, nechává Marii promluvit evangelista Jan. Krásně to vyjadřuje český biblista Jaroslav Brož, který připomíná: „Jediná věta Ježíšovy matky v Janově evangeliu „Udělejte, cokoliv vám řekne“ se co do vnitřního postoje nápadně shoduje s její formulí přijetí Božího poslání při zvěstování: „Ať se mi stane podle tvého slova“ (L 1,38). V obou postojích Maria prozrazuje, že její spiritualita je podstatně založena na naslouchání Božímu slovu a odpovědi na ně v plné poslušnosti víry. Co sama uskutečňuje, tomu učí ostatní.“²¹

Maria vyzývá všechny jeho následovníky k poslušnosti. Následovat Krista znamená naslouchat mu, udělat, „cokoliv nám nařídí“. Pokud bychom si tato slova spojili třeba jen s Ježíšovým trojpríkázáním lásky, pak nám bude vše mnohem jasnější. Ježíš zde říká: „Miluj Hospodina, Boha svého, z celého svého srdce, z celé své duše, z celé své mysli a z celé své síly!“ a „Miluj svého bližního jako sám sebe!“ (Marek 12,30-31). Klíčem k následování je tedy milovat Boha, bližní i sebe. Tato láska, jak Ježíš učí, je neoddelitelná právě ve své trojici.

V devatenácté kapitole evangelista Jan (snad sám ten, kdo je pod křížem přítomný s Matkou Boží) vydává svědectví o tajemství církve: *U Ježíšova kříže stály jeho matka a sestra jeho matky, Marie Kleofášova a Marie Magdalská. Když Ježíš spatřil matku a vedle ní učedníka, kterého miloval, řekl matce: „Ženo, hle, tvůj syn!“ Potom řekl tomu učedníkovi: „Hle, tvá matka!“ V tu hodinu ji onen učedník přijal k sobě. (Jan 19, 25-27)*

Právě tady, pod golgotským křížem, se mysticky rodí obraz církve. Maria se stává matkou všech věřících. Přijmout Marii znamená nejen naplňovat slovo Ježíšovo (dělat to, co nám nařídí), ale také ochraňovat ten nejcennější a nejjemnější obraz církve, která je ve své podstatě milující, láskyplná, soucitná, naslouchající, věrná i ve svém ponížení, trpělivá, očekávající a přijímající.

Rekapitulace

Maria se nám dává poznat v Písmu jako žena přijímající Boží slovo. Jakkoliv se může zdát, že takových příběhů je v Písmu nespočet, jen jeden jediný příběh je tak zlomový pro lidstvo. Je to právě ten o Marii. A víte proč? Zkrátka proto,

²¹ BROŽ, Jaroslav, Panna Maria v Janovských spisech, In: Maria z Nazareta, Křesťanská akademie / Řím, 2003, str. 75, ISBN 80-86036-91-X

že z jejího lůna vstoupil do tohoto světa Ježíš. Tázání po Marii je vždycky hledáním Ježíše.

Maria přijala Boží slovo. Řekla Bohu své „staniž se“. A cena, kterou za to zaplatila, se nedá vyjádřit. Maria porodila Ježíše v Betlémě, provázela ho v jeho dětství, dospívání i dospělosti. Naslouchala jeho učení a byla svědkyní mnoha Ježíšových činů. Byla u toho, když jejího syna zatkli, mučili, vysmívali se mu. Byla u toho, když ho odsoudili na smrt. Nemohla s tím udělat vůbec nic. Nemohla zabránit tomu, aby její dítě zabili, mohla ale být s Ježíšem až do konce, a protože řekla své „staniž se“, neutekla pryč, je v pravdě mystickým znamením církve, která by se chtěla odvrátit od těch, v nichž má za úkol poznávat Krista. Maria nás vede ke svému synu. Bez ní bychom Ježíše nikdy nepoznali. To ona nám říká, abychom udělali všechno, co po nás Ježíš chce.

Spirituální východiska

„Ona má raději napodobování než obdivování.“²² To o Marii prohlašuje Terezie z Lisieux v rozhovorech, které vedla se svými sestrami posledních šest měsíců svého života. Terezie poměrně rázně a „drze“, jak to u ní máme rádi, odmítá nabubřelou mariánskou pompu. Terezka nám ukazuje Marii prostou a tuto prostotu staví na první místo. Napodobovat Marii, to znamená učit se prostému životu, životu bez nároku na slávu a obdiv. Křesťanská úcta k Panně Marii nám dává poznat mnohé spirituální dary, o kterých jsme možná doposud neměli ani tušení. Tyto dary vychází ze tří základních prvků, které v biblickém svědectví o Marii vysvítají:

1. Rozvažování v srdci (Lukáš 2,19)
2. Otevřenost Duchu svatému (Lukáš 1,35-38)
3. Účast na Kristově kříži (Jan 19,26)

Osobně věřím, že Maria skutečně nepotřebuje milostné sošky, krásné převlečky, ani zlaté podstavce v kostelích. Všechno je to trochu jinak. To my potřebujeme zakusit život, radovat se v Bohu, trpělivě čekat, učit se malým krůčkům, naslouchat, i když nechápeme, sledovat a vnímat působení Ducha svatého v našem životě. Moc potřebujeme jít až pod kříž našeho vlastního života a tam pohlédnout vzhůru. V tom všem nás může někdo doprovázet. Jdeme ke Kristu, ale nemysleme si, že k němu můžeme dojít sami. Do Božího království nikdo nevstoupí sám. Průvodkyní na naší cestě může být Maria. A jistě nebude sama. Půjde s námi divoký Jan Křtitel, bázlivý Petr, choleric

²² TEREZIE, Z Lisieux, Vstupuji do života, Karmelitánské nakladatelství, 1992, str. 120

Pavel nebo mystický evangelista Jan. Každý z nich nám může něco dát, něco nás naučit, zvláštním způsobem ovlivnit.

Budeme-li uvažovat o darech mariánské spirituality, zjistíme, že jsou skutečným pokladem křesťanství. Otázku mariánské úcty shrňme slovy karmelitána a učitele Pavla Kohuta: *„Mariánským ctitelem je jistě možné být různým způsobem, věřím však, že pro dnešního křesťana, který touží žít z Božího slova a kterému je Maria blízká jako poutnice víry a jako vzor, jak máme následovat jejího Syna, bude radostí objevovat a osvojovat si její způsob života, aby jej s ní sdílel, aby vstoupil do její školy a učil se rozvažovat ve svém srdci, aby byl otevřen vedení Ducha a učil se žít ve stínu kříže.“*²³

Mluvit o východiscích pro nekatolického a nepravoslavného křesťana, jako o nové mariánské úctě, je jistě trochu nadsazené. Přesto si dovoluji načrtnout určitou představu. Křesťan se nemusí modlit k Marii, ale může se modlit s ní. Můžeme se od ní učit biblické modlitbě Magnificat. Budeme tak objevovat velkou radost a energii pro náš vlastní život. Objevovat radost v křesťanském způsobu života je velký dar. Je to svého druhu i lék na deprese, vyčerpání a vyhoření ve světě zaměřeném na výkon. Není nutné, abychom stavěli na odív pozlacené sošky. Ale začali vnímat a vážit si prastaré úcty k matce našeho spasitele. Můžeme se od ní učit přitakávat Boží vůli a můžeme také s Marií nacházet novou energii k životu. Následovat Marii neznamena se jí klanět, ani ji obdivovat, ale učit se od ní milovat Krista. Vždyť není nic většího než mateřská láska. V našem životě může najít místo Mariino „staniž se mi“.

Maria nás bude učit vnitřní modlitbě. Přijímat Boží slovo nejen rozumem, ale i srdcem. Tak jako Maria, můžeme i my „to vše uchovávat ve svém srdci“. Nemusíme být už jen „sběrateli spirituálních zážitků a svátostí“, ale můžeme pochopit tajemství hořčičného zrníčka, víry malé a přesto větší, než jsme si doposud uměli představit.

Jak už jsme zmínili výše, tak s Marií můžeme objevit i plnost našeho vlastního života. Přijmout paradox, přijmout sebe sama. I my se můžeme s Marií ptát „jak se to může stát“ (Lukáš 1,34). Jak je možné najít novou naději, jak je možné, aby se právě v našem srdci narodil Kristus? Odpovědí nám může být náš vlastní kříž. Bolest, hřích, problémy, které s sebou vláčíme životem a někdy nám nedovolí ani nadechnout se. I my můžeme s Marií pokleknout pod křížem a prožít mystický obrat.

Témat k uvažování je mnohem víc. V mém referátu řeším i otázku mariánské úcty v utrakvismu, u Jana Husa, Komenského, ale také přehledově v dějinách církve (vyznání víry, ekumenické koncily, církevní otcové, etc.). Dále pak

²³ Communio 1/2012, str. 29

v liturgické praxi CČSH (formuláře, lekcionář, zpěvník, májové pobožnosti, atp.). Nyní předkládám jen stručně jakýsi základ pro naše uvažování. Z hlediska dogmatiky pak také vysvětluji zásadní pojmy křesťanské úcty (douleia – latreia).

Pokoj a dobro na cestě za Kristem přeje

bratr Filip

IV. Svědkové Páně

Tomáš Butta

Úvod

K tématu svědkové Páně, tradičně nazýváni „svatí“, je možné přistupovat z hlediska studia historie křesťanství či z věroučného pohledu jednotlivých konfesí nebo liturgické praxe, případně je zájmem odborníků na dějiny křesťanského umění, ve kterém světci vedle Krista a Marie mají své významné postavení. Vzhledem k charakteru naší konference o identitě Církve československé husitské, soustředěné k diskusi o zbožnosti a spiritualitě, budu k tématu přistupovat z úhlu prakticko-teologického a liturgického. Soustřeďuji se jen na několik dílčích okruhů, vztahujících se k bohatosti tohoto tématu. Nejprve se pokusíme objasnit, co se myslí výpovědí starokřesťanského kréda o „společenství svatých“. V druhém okruhu bude náš pohled zaměřen do doby středověku, v níž kult svatých nabýval neobyčejného významu a rozmachu. Pokusíme si ve třetí části přiblížit, jak se s touto formou zbožnosti vyrovnávalo husitství a jak se projevovala úcta ke svatým v utrakvismu během slavení liturgického roku. V následujícím posledním čtvrtém okruhu se budeme věnovat tomu, jakou podobu má úcta ke svědkům Páně v bohoslužebném životě a zbožnosti Církve československé husitské a co je pro ni příznačné a charakteristické.

1. „Společenství svatých“ v Apoštolském krédu

O „svatých“ se hovoří již ve starokřesťanském krédu, užívaném při křesťanských obřadech a bohoslužbě. V tzv. Apoštolském krédu je obsažena ve třetím článku o Duchu svatém i výpověď, která ve starších českých překladech zní „svatých obcování“, a v nových překladech „společenství svatých“. Srovnáme-li Apoštolské krédo a Nicejsko-cařihradské vyznání, zjišťujeme, že se ve druhém z uvedených vyznání nevyskytuje. Také v Apoštolském krédu byla původně jen výpověď o „svaté církvi“ (hagian ekklesian). Později se dostává do Apoštolského kréda tato „vsuvka“ o „společenství svatých“ (communio sanctorum), která se nachází v mladších západních textech.

V případě této formulace je možný trojí výklad. První výklad je svátostný. „Společenství svatých“ se myslí eucharistie – svátost večeře Páně. Účast na svátosti věřící posvěcuje a činí je účastnými na tom, co je svaté. V Liturgii sv. Jana Zlatoústého je před přijímáním svátosti zařazeno zvolání „Svaté svatým“.

Také v Liturgii podle dr. Karla Farského je řečeno při lámání bohoslužebného chleba „svatý dar (jen) všem dětem Božím... posvěcuje ty, kdo jej přijímají“.

Druhý výklad „communio sanctorum“ je eschatologický. Jedná se o společenství nového přicházejícího věku, do kterého náležejí zesnulí mučedníci pro Krista a jeho svědci. S touto nebeskou vítěznou církví (ecclesia triumphans) je pozemská církev, která dosud zápasí, ve spojení. Církev je společenstvím přes hranice prostoru a času i smrti (1 Te 4,13-18). Je obklopena oblakem Božích svědků (srov. Žd 12,1nn). Zejména v knize Zjevení Janovo se hovoří o „svatých“, kteří přišli do Boží blízkosti z velikého soužení (Zj 7,14). Tento výklad a pochopení výpovědi kréda jako spojení se svatými v nebi zejména v západní církvi převážil. Formulace podílu na společenství se svatými apoštoly a mučedníky se vyskytuje v kánonu římské mše.

Evangelický teolog Jan Milíč Lochman nabízí ještě třetí výklad, a tím je dia-konický zřetel. „Společenstvím svatých“ je tak míněna prvokřesťanská solidarita. Je to společenství, kde se projevuje milosrdenství a vzájemná služba lásky. V listě Koloským ve 3. kapitole je výzva křesťanům, aby byli svatí, spojená s výzvou k milosrdnému soucitu (Ko 3,12nn). Zákon svatosti ve Starém zákoně, jak je vysloven v 19. kapitole knihy Leviticus „Budte svatí, neboť já Hospodin, váš Bůh, jsem svatý“ (Lv 19,2), je spojen s příkazem lásky k bližnímu (Lv 19,18) a výzvou ke skutkům milosrdenství s ohledem na nemajetné (Lv 19,9-10) a postižené (Lv 19,14).

2. Kult svatých ve středověku

Kult světců a světic získal na velké oblibě zvláště v době středověku, včetně projevované úcty k jejich ostatkům. Na pozadí tohoto zbožného zájmu o ostatky svatých je předpoklad, že pozemské tělo světce a jeho vzkříšené a oslavené tělo jsou identické. Z toho vyplývá přesvědčení, že svatí v nebi jsou nějakým způsobem spojeni se svými ostatky na zemi. O ostatcích pojednává i Tomáš Akvinský ve třetí části své Summy. Podle něho se neuctívá necitelné tělo, ale duše, která s ním byla spojena a která po smrti světce přebývá v blaženém nazírání na Boha. Ostatky žádnou samostatnou moc nemají, neboť záznaky působí jedině Bůh. Podle Tomáše Akvinského mučedníci v nebi mají zachované své jizvy a známky mučení ke své větší slávě, aby se jimi mohli chlubit, podobně jako staří válečníci ukazují své rány.

Kult světců podporoval a rozvíjel římský císař a český král Karel IV. Jím pořizované relikviáře a ostatkové kazety s relikviemi svatých se staly součástí svatovítského pokladu. Množství relikvií a obrazů světců se nachází v kapli sv. Kříže na Karlštejně. Soustředění množství ostatků svatých právě na tento hrad

Karlštejn souvisí s představou, že jde o jeden ze středobodů tehdejšího světa, a tím o místo, kde se odehraje poslední soud. Z tohoto důvodu mají světcí a jejich ostatky význam jako viditelné znamení ochrany, pomoci a přimluy při posledním Kristově soudu.

3. Úcta ke svatým v utrakvistické církvi

Na středověký kult svatých a zaměření na jejich obrazy, sochy a ostatky, kterým byla přičítána zázračná moc, reagovala husitská reformace. V utrakvistické církvi se na jedné straně setkáváme se zachováním tradiční úcty ke svatým, na druhé straně v některých radikálních směrech české reformace s jejich zásadním odmítáním. Kult svatých odmítali táborští kněží. Podle tábořského bohoslovce Mikuláše Biskupce modlitba ve smyslu vyzvání náleží jedině Bohu a svatí jsou chápáni nikoli jako prostředníci, ale jako příklady pro naši víru. Odtud vede linie přes Petra Chelčického k Jednotě bratrské a jejímu pojetí úcty ke svatým.

Utrakvisté, i přes zdůraznění nejvyššího přimluyce Krista, přejali tradiční učení o přimluy svatých a světili svátky svatých. V dobových seznamech svátků ze 16. století se vyskytují tyto svátky: pět mariánských svátků, všechny svátky apoštolů, sv. Jana Křtitele, sv. Štěpána, sv. Martina, sv. Kateřiny, sv. Mikuláše, sv. Vavřince, sv. Václava a sv. Jana Husa. Úcta k apoštolům vyjadřovala husitskou ideu návratu k prvotní církvi apoštolské doby, jak je to zřejmé i v zobrazení apoštolů Petra a Jakuba na Slavětínském oltáři. Utrakvisté uctívali zemské patrony a čeští světcí jako kněžna Ludmila, kníže Václav, opat Prokop i biskup Vojtěch zobrazovaný s kalichem byli pro husity příkladem přijímání podobojí. Zvláštní oblibě se v církvi podobojí těšil sv. Václav, který byl také zpodobňován s kalichem na praporci. Největším světcem a zemským patronem byl však pro utrakvisty Mistr Jan Hus, jehož svátek byl slaven v den jeho smrti 6. července. K Husovi byli připojováni další mučedníci doby husitské, jako Mistr Jeroným Pražský, kutnohorští mučedníci, a od druhé poloviny 16. století se objevuje v mešních textech i kněz Michal Polák. V oficiu z roku 1558 je uvedeno: „Slavíce památku Mistra Jana z Husince a Jeronýma, kněze Michala i všech, kteří jsou pro Krista trpěli...“ O úctě k Mistru Janu Husovi v období české reformace pojednává podrobně na základě studia pramenů v publikaci „Svatý Jan Hus“ Ota Halama. Ten také uvádí podle dobových kázání a liturgických pramenů biblické texty, na které se kázalo na svátek Mistra Jana Husa v době české reformace. Na text Matoušova evangelia „Blaze těm, kdo trpí pro spravedlnost...“ (Mt 5,10) pronesl na památku Husovu kázání roku 1416 Mistr Jakoubek ze Stříbra. Na text z knihy Sírachovec ze 45. kapitoly

kázal v roce 1457 Mistr Václav z Dráchova. Bohoslovec Jednoty bratrské Lukáš Pražský kázal v roce 1525 na text Matoušova evangelia (Mt 23,34-39). Tento text je vyznačen i v Šestidílné kralické Bibli, že je čten právě na Den Mistra Jana Husa. V luterské agendě Tobiáše Zázvoroky Lipenského z roku 1581 je pro Husův den určen text z knihy Moudrosti „Duše spravedlivých jsou však v Boží ruce a trýzeň smrti se jich nedotkne“ (Mdr 3,1nn) a evangelní perikopa je z Jana 15. kapitoly. Na perikopu podle Lukáše (L 21,12-19) na Husův svátek kázal v roce 1618 luterský kazatel ze Saska Matthias Höe. Srovnáváme-li texty evangelíí v Bohoslužebné knize a lekcionáři CČSH uváděné pro svátek M. Jana Husa, je zřejmé, že odpovídají biblickým perikopám, na které se kázalo v období české reformace.

4. Svědkové Páně a jejich místo v liturgii a zbožnosti CČSH

V Liturgii podle dr. Karla Farského v návaznosti na římskou mši byla památka apoštolů, mučedníků a vyznavačů součástí modlitby při slavení večere Páně v obecné formulaci: „pomněme... svaté pravdy mučedníků, vyznavačů, osvětitelů i apoštolů, i všech duší dobrých s Ježíšovou svatou máteří...“ V úpravě Liturgie z roku 1939 byla tato Farského formulace vypuštěna a zůstalo zmiňování „zesnulých v Pánu“ a „všech věrných zesnulých“. V současné Liturgii jsou znovu výslovně uváděni svědci Páně i „vítězná církev, která nepřestává chválit Boží svaté jméno u jeho věčného trůnu v nebesích“. Připomenutí svědků Páně je v současné Liturgii CČSH zejména na dvou místech.

Tím prvním místem je preface, respektive její závěr končící výzvou k připojení se k chvále Boha. Preface v postním čase a na svátek Oslavení (Nanebevstoupení) Páně jsou uzavírány výzvou k připojení se k chvále všech věrných svědků. V postní době je preface zakončena slovy: „Proto tě chválíme se všemi zástupy tvých svědků...“. Postní doba je spojena s křížem, se spásným utrpením Ježíše Krista, ale i s utrpením pro Krista jeho svědků a mučedníků. Z tohoto důvodu jsou právě v tomto čase církevního roku svědkové Páně přímo uváděni. Druhé přímé a teologicky zdůvodnitelné je jejich zmínění v prefaci na Oslavení Páně, která končí slovy „Se všemi zástupy tvých svědků voláme...“ Vítězství a oslavení Ježíše Krista je základem vítězství a oslavení jeho svědků.

Druhá výslovná a podrobnější zmínka o svědcích Páně je v modlitbě sjednocení. V modlitbě sjednocení v první variantě děkujeme Bohu za to, že nás v tomto svátostném obecenství s Kristem jeho svatý Duch sjednocuje s apoštolů, mučedníky a vyznavači stejné víry ze všech časů a míst v jediný jeho lid. Ve druhé variantě modlitby sjednocení je vyslovována vděčnost „za všechny věrné Kristovy svědky, kteří byli vyvolenými nositeli jeho milosti a světlem

v tomto světě – každý ve své době.“ Svědky Páně v této modlitbě sjednocení je možné jmenovitě uvádět podle konkrétního svátku, památného dne či příležitosti. Ve třetí modlitbě sjednocení se vyskytuje odkaz na církev vítěznou a její nepřetržitou chválu Boha v nebesích. Nebeská církev mučedníků a svědků je proto vítězná, neboť zvítězil Kristus. V jeho vítězství je i vítězství těch, kteří jsou s ním sjednoceni (Zj 3,21).

V Liturgii ve vydání z roku 2004 je zařazen základní seznam svátků Ježíše Krista (temporál) i jeho svědků (sanktorál). V Bohoslužebné knize vydávané ve třech dílech v letech 2013-2015 jsou samostatně chronologicky zařazeny podle občanského kalendáře od ledna do prosince i jednotlivé formuláře Svátků a památných dnů. Jedná se o základní seznam a liturgické formuláře k biblickým postavám – matce Páně Marii, prvomučedníku Štěpánovi, apoštolům Petru a Pavlovi, dále svědkům z domácí tradice Cyrilu a Metodějovi, knížeti Václavovi, Mistru Janu Husovi a Janu Amosi Komenskému a představiteli vlastní církve dr. Karlu Farskému. Neschází ani formulář k tradičnímu „svátku všech svatých“ označenému jako „Památka mučedníků a svědků Páně“.

V pravoslaví se užívá menologion – liturgická kniha obsahující kalendář svátků svatých. V Římskokatolické církvi je to Martyrologium jako kalendářně řazený soupis svatých s krátkými údaji. „Martyrologium Romanum“ bylo vydáno po Tridentu a bylo vyhlášeno papežem Řehořem XIII. Předchůdcem je středověký Pasionál (passionalis liber) - sbírka životopisů světců s popisy jejich mučení. Oproti pravoslavným církvím a Římskokatolické církvi se v Církvi československé husitské tento seznam svědků vyznačuje mnohem menším rozsahem i specifickým výběrem i zařazením některých postav a svátků s ohledem na vlastní tradici a duchovní identitu. Seznam z roku 2015 s názvem „Svátky a památné dny v liturgickém slavení CČSH“ je možné považovat za určitý rozšířený kalendář svátků a dnů svědků Páně. Obsahuje biblické postavy, svědky z tradice obecné církve – východní i západní, ale i reformační a protestantské tradice. Je uváděna řada mučedníků a postav z doby husitské. Z osobností z CČSH je zařazen dr. Karel Farský, její první patriarcha. V závěru jsou uvedeny dějinné události a postavy z naší novodobé historie. Kalendář svědků navazuje na starší, již dříve zpracovávané seznamy a byl zveřejněn v lednu 2015 biskupskou a ústřední radou s tím, že má být využit v liturgickém životě a upotřeben pro vyučování církve. Tento seznam představuje vykročení směrem k ekumenicitě a katolicitě, je posílením vědomí širší tradice obecné církve a současně i vlastní církve navazující na utrakvismus i celou českou reformaci.

Charakteristické pro úctu ke světcům v dějinách křesťanské církve je konání poutí na místa s nimi spjatá. Tato zbožná praxe nebyla zrušena a zcela opuštěna ani v Církvi československé husitské, i když jí byl dán jiný vnitřní obsah.

Karel Farský sice odmítá putování za zázračnými obrazy a sochami, ale užitečnost poutí vidí i v poznávání krásy přírody, historických míst a lidských děl. I v současnosti má pro liturgický život církve i pro naši osobní zbožnost význam navštěvování míst spojených s životem a působením Kristových svědků. Spontánně se v přítomné době uskutečňují poutě na starobyloou Sázavu, připomínající opata Prokopa a cyrilometodějskou tradici, do Husince, Betlémské kaple v Praze, německé Kostnice a na další místa vztahující se k Mistru Janu Husovi. Poutním místem, dříve hojně členy církve navštěvovaným, se stalo rodiště Dr. Karla Farského - Škodějov u Semil. Příležitostné poutě se uskutečnily v roce 2013, kdy bylo 1250. výročí Cyrila a Metoděje, na místa, s nimiž se váže určitá tradice.

Připomínání svědků Páně v liturgii, kázání a katechezi znamená pěstování vědomí sounáležitosti církve s jejími vlastními dějinami a tradicí. Neuctíváme a neoslavujeme lidi, ale především Boha, který se v jejich životě projevoval zvláštní milostí. Jak to vyjadřuje teolog Hans Küng, úcta ke svatým může být pro život věřících užitečná, ale nesmí být projevována a praktikována na úkor Boha (Iz 57,15) nebo Krista (1 Tm 2,5).

Z literatury k tématu:

Adam A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*. Vyšehrad Praha 1998, s. 188-258; Attwater D., *Slovník svatých*. Papyrus Vimperk 1993; Butta T., *Připomínání svědků Páně*. In: *Praktický liturgický projev*. Praha 2015, s. 63-75; Halama O., *Otázka svatých v české reformaci, její proměny od doby Karla IV. do doby České konfese*. Brno 2002; Halama O., *Svatý Jan Hus. Stručný přehled projevů domácí úcty k českému mučedníku v letech 1415-1620*; Kuthan J., Royt J., Karel IV. Císař a český král – vizionář. Praha 2016, s. 99-133; 605-625; Küng H., *Krédo. Apoštolské vyznání víry dnes?* Vyšehrad Praha 2007, s. 138-142; Lochman J. M., *Krédo. Základy ekumenické dogmatiky*. Kalich Praha 1996, s. 220-229; Pokorný P., *Apoštolské vyznání. Výklad nejstarších křesťanských věroučných textů*. Mlýn Třebenice 1994; *Světcí a jejich kult ve středověku*. Uspořádal Petr Kubín. Sborník Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy. Dějiny umění – Historie IV. České Budějovice 2006.

V. Modlitba

Pavel Pechanec

Milé sestry a milí bratři,

zamýšlíme se nad společenstvím Církve československé husitské a naše hledání jádra v identitě církve je také to, k čemu jsme byli povoláni. Každá generace je jinak směřována ve svém soustředění se na podněty života. Lidstvo bylo, je a bude v pohybu, proto také křesťanství nikdy nebylo stojatou vodou.

Kdosi řekl k současnému křesťanství poměrně často citovaný bonmot (snad dokonce Karel Rahner), že křesťan 21. století bude buď mystikem, nebo nebude vůbec. V souvislosti s tématem svého příspěvku jej parafrázuji: buď se budeme modlit (a to hodně), nebo nebudeme vůbec.

Potřeba modlitby pro člověka víry je podobná potřebě dýchání. Možná si tu potřebu člověk ne vždy jasně uvědomuje, někdy nám činí potíže se zastavit a pochopit, že se dusíme. Modlitba je nádech a výdech zároveň anebo jinak řečeno – jestliže život plyne jako voda, tak modlitba dává té vodě řečiště a udává směr. Modlitba nám dodává energii.

Bylo by na místě, abychom na teologické konferenci hovořili o meditaci a kontemplaci, o formách modlitby, ale rád bych nyní směřoval naši pozornost do praxe všedního života.

Jsou vědecké studie, které jasně prokazují, jak se současná generace čím dál tím méně umí soustředit, jak jsme rozptýleni a doslova zavaleni nepřeborným množstvím informací. A zvláště u té nejmladší generace to začíná být velký a závažný problém.

Jsme odtrženi od reality, chceme všechno obsáhnout a informace máme na dosah. Člověku stačí být správně připojen na síť a vše máme okamžitě před sebou. Náš mozek, naše vědomí je v mžiku příjemně pohlažené, a tak jsme bohužel směřováni k přehlcenosti, roztríštěnosti, kdy ztrácíme rozlišení, jsme přesyceni množstvím bez hierarchického uspořádání informací – zásadní, důležité, pomíjitelné...

Dovolím si připomenout z Markova evangelia (Mk 5,9) chvíli, kdy Ježíš vyžene z posedlého člověka v Geraze zlého ducha: „*Duchu nečistý, vyjdi z toho člověka!*“ A zeptal se ho: „*Jaké je tvé jméno?*“ Odpověděl: „*Mé jméno je ,Legie', poněvadž je nás mnoho.*“

Jistě, člověku je dáno, aby pásl po informacích, rozmnožoval je, nebo jinými slovy, aby člověk byl pastýřem i rolníkem ve světě informací. Jenže to nese

i chuť být sám sobě pánem, určovatelem, učitelem v jedné osobě. Jsme závislí na množství různých informací z internetu, TV, rozhlasu, Facebooku, ale nejsme už tolik přímo závislí na konkrétním člověku.

V bohaté Evropě rychle stavíme neviditelné bariéry člověka mezi člověkem. Hráz individualismu mnohé narušuje, a tak nutně často mluvíme o krizi rodiny, krizi spolků, organizací a v neposlední řadě o krizi církve.

Připomínám to zde zjednodušeně z toho důvodu, abych podtrhl skutečnost současnosti, že lidé dneška k té roztržitosti ve světě informací čím dál tím méně, i podle mého soudu, zakoušejí poznání závislosti na někom, ne na něčem, ale na někom. Závislost „na něčem“ (na drogách, jako je alkohol, počítače, hry atd.), to kvete, ale přímá a osobní závislost nebo osobní spjitost s tím, co člověka přesahuje, ta alespoň u nás mizí.

Každý je tu pak o to víc sám sobě jakýmsi „polobohem“, a to je pak při nárazu života nemile překvapen. Najednou ten „Všeználek“ nezná na něco odpověď a přemáhá jej bolest života, strach nebo dokonce smrt.

Pokud slyšíme hrůzné zprávy ze světa, povětšinou to s námi příliš nehne, protože je tolik děsivých zpráv, že nás to všechno nutně nechává chladné. Možná o to víc člověk dnes reaguje fatálně na negativní zprávu, která se dotýká přímo jeho – na jedné straně jsme otupělí a na druhé poněkud zhýčkaní.

Jako bychom vycházeli z jasně daného zákona, že se nám vše zlé musí vyhnout, cítíme se být svobodní a nezávislí.

Modlitba je oproti tomu chvílí, kdy člověk zakouší svou plnou závislost. Závislost na Bohu a prožívá vědomí možného spojení s ním. Najednou se, jak máme osobní zkušenost, člověk ocitá v záchrané síti, kde ne že by víra byla opiem lidstva (jak říkával Marx), ale kde člověk nachází svou vnitřní identitu, směr a cíl svého snažení.

Modlitba je cesta domů. Ta cesta nese soustředěnost, bázeň i radost, ale není, jak víme, snadná. Na místo soustředěnosti se na nás bez ustání v životě tlačí různá roztržitost. Na místo bázně nás naplňuje slabost naší pýchy a místo radosti plíživá nespokojenost. Co s tím?

Kdybychom byli židé nebo muslimové, jednoduše bychom se opřeli o zákon jasně stanovených chvil dne. Třikrát nebo pětkrát za den bychom nastavili čas i směr pro modlitbu a nutili k tomu i celé své okolí.

Křesťanství je v tomto ohledu pochopitelně jiné. Důraz pro naši soustředěnost, pro spojení s nebeským Otcem je víc rozložen v obsahu spojení a o něco méně ve formě. Hospodin je živý, navýsost osobní Pán a Soudce, „Jsem, který jsem a Budu, který Budu“, ovšem zároveň v něm díky své víře rozpoznáváme

milosrdného Otce. Otce, který čeká na náš návrat – návrat marnotratných dcer a synů domů.

Chce, abychom jej hledali, abychom o něm přemýšleli, vzpomínali na to, jaké je to u něj - tam doma. Náš dobrý bratr Pán Ježíš nás naučil modlit se modlitbou Otčenáš. Těch sedm proseb propojuje všechny naše potřeby a buduje Boží království už teď tady a staví nás na pevný základ.

Jací jsme my křesťané a jaká je naše církev, jak a za co se ještě modlit? To všechno jsou otázky, na něž, zdá se mi, chceme poctivě nalézt odpověď, jsme k tomu naším Otcem vedeni.

Odvážím se zde ovšem podtrhnout cosi, od čeho jsme trvale v naší církvi odváděni. Apoštol Pavel ve svém listu Galatským (6,7-10) píše:

Neklamte se, Bohu se nikdo nebude posmívat. Co člověk zaseje, to také sklídí. Kdo zasévá pro své sobectví, sklídí zánik, kdo však zasévá pro Ducha, sklídí život věčný. V konání dobra neumdlévejme; neochabneme-li, budeme sklízet v ustanovený čas. A tak dokud je čas, číňme dobře všem, nejvíce však těm, kteří patří do rodiny víry.

Připomínám zde tyto verše, milé sestry a milí bratři, ve spojitosti s modlitbou, protože mám za to, že k identitě církve patří, nebo by patřit měla, starost o druhé a konání dobra.

A začnu od Adama nebo přesněji řečeno od Kaina a Ábela. Všichni ten příběh notoricky známe. Jeden z nich byl rolník, druhý byl pastýř. Oba zakoušeli svou závislost na Bohu. Oba předložili svou oběť, na jednu Bůh shlédl a na druhou ne. Rolník Kain vzplanul hněvem.

Ono není zcela zřejmé, jak Kain poznal, že Hospodin na jeho oběť neshlédl, co jej k tomu rozpoznání vedlo, nevíme. Na každý pád, jak nám vypráví příběh, je zřejmé, že pocit nevyslyšené modlitby Kaina dovedl k ohni hněvu, v němž zabil Ábela, protože navíc žil i ve skálopevném přesvědčení, že není strážcem svého bratra.

„Což nepřijmu i tebe, budeš-li konat dobro?“ Zněla Hospodinova odpověď na Kainův hněv. „Což nepřijmu i tebe...“

Jsmo strážci svých sester a bratří? Cítíme se tak být? Konáme dobro, které je Hospodinem přijímáno? Apoštol Pavel při svém loučení s Efezskými říká (Sk 20,28): *Dávejte pozor na sebe i na celé stádo, ve kterém si vás Duch svatý ustanovil za strážce, abyste byli pastýři Boží církve, kterou si Bůh získal krví vlastního Syna.*

Být strážcem to není jen úkol pro biskupa, který je i dozorce a moderátor církve. To je úkol pro nás všechny. Identitou naší církve je, zdá se, že se málo modlíme, málo se modlíme za sebe navzájem a pokud něco strážíme, tak to bývají často jen naše vlastní pocity. Ty si hlídáme s velkou obavou.

Dovolím si konstatovat, že není příliš zvykem v našich náboženských obcích, aby se lidé modlili za svého faráře, farářku, biskupa, patriarchu, ba co víc, nemodlí se ani za sebe navzájem, protože na jakékoli ohrožení bývá jakoby zvykem spíše reagovat krátkodechou hněvivostí než dlouhotrvajícím modlitebním zápasem.

Slovo modlitba, jak známo, vychází ze slovanského moliti – prosit. Modlitba je vyjádřením vztahu a prosby, v níž vyjadřujeme svou závislost na Bohu. Modlitba nám dává energii k tomu, abychom mohli a chtěli jít životem s Kristem a v jeho Duchu kráčeli k Bohu Otci, i když výsledkem našich proseb není automatické naplnění našich přání a toho, co my považujeme za dobré a správné.

Jak často prosíme, jak často se modlíme, jak myslíme na svou církev, kolik dáváme času tomu, aby nás Bůh Otec ovlivnil? My někdy chceme ovlivňovat jeho, o tom není sporu, chceme s ním manipulovat tak, jak to chtěl už Kain, když toužil ukazovat Hospodinu, na co on má shlédnout, co má vykonat, co bylo podle Kaina dobré. Bůh Otec nás ve svém Duchu chce ovlivnit, abychom věděli, jak a za co se modlit.

Jsem přesvědčen, sestry a bratři, že k přesnějšímu vyjádření identity naší církve budeme muset nechávat ovlivnit v Duchu Kristově sami sebe a také náš zájem a starost o sebe navzájem. Mnohem víc se modlit, prosit a vést nerovný zápas i bez zřejmého pozemského vítězství.

Byli jsme povoláni k tomu, abychom se ve svobodě a radosti nechávali Bohem ovlivnit a modlili se za své sestry a bratry, aby i oni byli mocně ovlivněni. Ano, máme nad sebou navzájem držet stráž a směřovat v lásce své sestry a bratry ke svobodě a radosti víry.

O naši církvi věříme, že vznikla z Boží vůle a milosti, aby skrze ni do jedné svaté a obecné církve byli přivedeni mnozí, kteří by jinak zahynuli v nevěře a v beznaději, a protože usilujeme o církev bez vrásky a poskvrny, musíme se za ni modlit.

Prosím, tedy nyní vás, své sestry a bratry v Kristu, abychom se spolu pomodlili. Nejprve modlitbu Otčenáš, což bude náročné - tak jako ostatně vždy, protože tu modlitbu známe tak, že nás naše mechanismy ne zcela automaticky pouští do hloubky. Při společném recitování se podřizujeme rytmu celku společenství. Víme že, tato modlitba nefunguje jako stroj, ale jako zdroj možné milosti. Pokusme se ji tedy přednést, před naším Otcem v soustředěnosti, v té největší možné soustředěnosti, jaké jsme momentálně schopni. A poté, až tuto modlitbu dokončíme, vás chci poprosit, abychom se ztišili k vnitřním modlitbám. Což bude také náročné, protože je před námi zhruba devět minut, kdy budete moci sledovat přesýpací hodiny a modlit se

za sebe navzájem, jak jsme tu. Můžeme se modlit za své kolegy a kolegyně, za své sestry a bratry ve svých náboženských obcích a také i za ty, které osobně ani neznáme, a dokonce i za ty, kteří, jak věříme, mají jednou přijít po nás, až jim jednou předáme pádlo, k němuž jsme byli povoláni. Jsme na jedné lodi, tvoříme Církev československou husitskou, modleme se za ni a modleme se nyní také i spolu Otčenáš...

VI. Sociální práce jako jeden z projevů zbožnosti v Církvi československé husitské

Rudolf Göbel

Diskuse o sociální práci jako jednom projevu zbožnosti by na teologické konferenci o identitě naší církve nemohla chybět. Je to součástí identity Kristovy obecné církve. V jednotlivých křesťanských denominacích na sebe bere konkrétní podobu podle důrazů, kterými se od sebe odlišují. A pro naši církev byla od počátku jedním z jejích konstitutivních prvků.

Historie sociální práce

V průběhu lidských dějin nebyla péče o chudé a potřebné žádnou samozřejmostí. V antice byla chudina považována za přítěž a žádné milosrdenství se vůči ní nekonalo, bylo považováno za slabost. Často, když nebyla naděje na uzdravení, rodina v případě nemoci nebo zranění vyzvala nemocného k sebevraždě, a pokud to neudělal, zřekla se ho a vyhodila na ulici. Dítě bylo možno v starověkém Řecku také opustit, prodat nebo nechat zemřít. A byli to až stoikové, někdy od r. 300 před Kristem, kteří učili, že lidem je třeba činit dobro a nečekat žádnou odměnu. Bývají někdy označováni za nositele předkřesťanského myšlení, oni ale také učili, že člověk má potlačovat své city a jejich projevy, to považovali za nevhodnou slabost.

Starý zákon

Službu bližním, solidaritu a angažovanost pro chudé a slabé nám doopravdy přináší až biblická zvěst. Bůh, o němž autoři biblických spisů vyprávějí, stojí na straně utiskovaných, slabých a bezmocných. Má zřetelný zájem o svět, ve kterém žije člověk, a jeho plány se vztahují k tomuto světu a k jeho dějinám. Ve Starém zákoně se Bůh nezajímá o člověka jako o jednotlivce, nýbrž o lid, o společenství. Taky tam ale čteme: Vždyť Hospodin, váš Bůh, je Bůh bohů a Pán pánů, Bůh veliký, všemocný a vzbuzující bázeň, který nebere ohled na osobu a nepřijímá úplatek, ale zjednává právo sirotku a vdově, miluje hosta a dává mu chléb a šat (Dt 10,17-18). Zákon přitom nedělal rozdíl mezi domorodým a ci-

zím chudákem. Odpovědnost za péči o chudé byla rozdělena na odpovědnost krále a odpovědnost těch, kdo byli dobře situovaní.

Nový zákon

Sociální rozměr Nového zákona je určen osobou a zvěstí Ježíše z Nazaretu. Ježíš směřuje svoji pomoc k nemocným, posedlým, malomocným i k lidem na okraji společnosti. Jeho příklon k chudým hluboce souvisí s jeho zvěstí o příchodu Božího království. Apel na solidaritu se odráží i v tom, jak se proměňuje význam pojmu bližní. V židovské společnosti závazek lásky platil vůči těm, kdo do tohoto společenství patřili. Zjevné nepřátele Izraele bylo přikázáno přímo nenávidět. V Novém zákoně se pojem bližní vztahuje i na ostatní lidi, bez ohledu na jejich národnost či náboženský původ. Podobenství o milosrdném Samaritánu je příběh, v němž je obsažena vlastní Ježíšova odpověď na otázku: Kdo je můj bližní? (srov. L 10,25-37). Ježíš ji obrací - a proměňuje v otázku: Komu já jsem bližním? Závazek lásky je teď vztahován na všechny potřebné. Podobenství o milosrdném Samaritánovi se stává modelovou situací pro charitativní činnost. Popisuje poslušnost jednání, kterým se vyznačuje účinná pomoc. Samaritán poskytne bezprostředně nezbytnou pomoc, dopraví bezmocného do zařízení, kde se jeho zdravotní stav může stabilizovat, vynaloží s tím spojené výdaje a vrátí se na kontrolu. To, co Ježíš vyžaduje, není předné uctívání jeho osoby. Chce naši spolupráci na zvěstování Boží vlády mezi lidmi slovy a skutky. Křesťanem je ten, kdo dokazuje svou víru vlastním životem.

Raná církev

V oblasti křesťanské sociální práce jsou živé i pojmy diakonie a charita. V křesťanském pojetí diakonie označuje nezištné skutky pomoci, které jsou motivovány vírou v Ježíše Krista. Její tvůrčí silou je láska k bližnímu, řecky agapé, latinsky caritas. Odtud je název pro sociální práci církve: „charita“. Ve spisu Apoštolská konstituce, který vznikl koncem 4. století, čteme, které hlavní úkoly měl v prvních stoletích křesťanství biskup v oblasti charitativní služby:

1. Rozdělovat spravedlivě almužny mezi sirotky, vdovy, postižené a cizince bez prostředků.
2. Pečovat o opuštěné a nemocné bez rozdílu, zda jsou přáteli nebo nepřáteli, místní nebo cizí.
3. Pečovat o výchovu sirotků, o jejich adopci do nových rodin, o jejich sňatky a další uplatnění v životě.

4. Pokoušet se najít zaměstnání lidem bez práce.
5. Sytit hladové, odívat nahé.
6. Pomáhat lidem ve vězení.
7. Poskytovat pohostinství cizincům.
8. Zajistit řádný pohřeb zemřelých křesťanů do země.
9. Organizovat sbírky na pomoc pronásledovaným a na podporu místních církevních obcí při pohromě nebo pronásledování.

Počátky Církve československé (husitské)

Když se podíváme na počátky CCŠH, najdeme její pojetí diakonie u Dr. Karla Farského. Farský hlásá, že Ježíš spatřoval hlavní úkol náboženství v rozřešení sociální otázky. Slovo milosrdenství pak vystihuje soucit s trpícím bližním; jedná se o srdce, které druhého miluje a je ochotné ulehčit mu jeho utrpení. Ježíš blahoslaví lidi milosrdné a blahoslaví je proto, že milosrdní lidé získávají vzájemně soucit i s vlastním utrpením. Hned z preambule ústavy církve na prvním sněmu ČČS v roce 1924 je vidět, jak výrazně se orientuje na spolupráci se společností: „Církev československou tvoří křesťané, kteří usilují naplniti současné snažení mravní i poznání vědecké duchem Kristovým (...)“

V tomto duchu dochází k rychlému rozvoji spolkové činnosti, a to vně i uvnitř církve. Děje se to nejen v oblasti charitativní, ale i na poli vzdělávacím, sportovním nebo politickém. Zapojily se do ní všechny generace. Většina členů církve byla tehdy v duchu Kristova evangelia zaměřena na pomoc trpícím, byli zapojeni do sociální práce. Pořádaly se výlety, slavnosti, divadelní představení, plesy i charitativní bazary. Ve sbírkách naši příslušníci shromažďovali peněžní a věcné dary pro potřebné. Stále ještě žijí mezi námi sestry a bratři, kteří tyto časy pamatují.

Vývoj po druhé světové válce

Totalitní ateistický režim od roku 1948 postupně potlačoval vliv křesťanských církví na společnost. Když byl v roce 1949 zřízen Státní úřad pro věci církevní, pracovalo v ČČS 175 sociálních odborů, 30 středisek ošetrovatelské a zdravotní služby v rodinách, která byla zřizována v době omezení církevního života za okupace, 4 sociální ústavy – 1 dětský domov a 3 domovy odpočinku pro osamělé staré příslušníky církve. Spolková činnost byla pak postupně potlačena a život církve se musel omezit na bohoslužby, výuku náboženství a biblické hodiny. Církve to však přežila. Tak jako se sociální práce naší církve

rozdíjela v podmínkách nacistické okupace, pokračovala i v dobách komunistického útlaku a samozřejmě i v časech po listopadu 1989.

LÁSKA K BLIŽNÍMU JE SRDCEM CÍRKVE: BEZ LÁSKY NENÍ CÍRKEV CÍRKVÍ JEŽÍŠE KRISTA.

V nových podmínkách získala sociální práce v CČSH novou podobu. Od roku 1994 působí u nás jako samostatná právnická osoba Diakonie a misie CČSH. Postupně vznikla její jednotlivá střediska se svou specifickou náplní činnosti, takže existují v každé naší diecézi. Činnost diakonie je řízena Správní radou Diakonie a misie CČSH, kterou tvoří zástupci jednotlivých diecézí církve a diakonických středisek. V mnoha náboženských obcích probíhají také diakonické aktivity, které nejsou registrovány pod Diakonií a misii CČSH. Kontakt a poradenství probíhá prostřednictvím duchovních, biskupů nebo aktivních členů náboženských obcí. Sociální práce naší církve se ale v současné době rozvíjí především v samostatných střediscích Diakonie a misie CČSH.

Dědictví totality

Bohužel i v oblasti sociální práce se naše církve zatím pořád ještě vyrovnávají s následky devastace způsobené komunistickým režimem. Můžeme se pokusit odhadnout některé příčiny. Jiří Vogel napsal /Teologické texty 2008/ 4): „Církve se naučila žít v ghettu, což jí pomohlo, navzdory obrovským ztrátám v členské základně, přežít čtyřicet let komunistického režimu. Syndrom ghetta však z ní v mnoha ohledech doposud nevymizel, jako kdyby se značná část duchovních i laiků skutečně identifikovala se soudružským důrazem na to, že církev je bohoslužba, katechismus a Bible. Život církve ve svobodné společnosti se tak ukazuje v některých ohledech jako těžší, než tomu bylo v předešlém režimu.“

Závěr: Komu já jsem bližní?

Zdá se, že zde je i jeden kořen problémů, týkajících se naší identity v současné době. CČSH vyrostla v demokratické době mezi světovými válkami a rozvíjela se jako církev velmi výrazně orientovaná navenek - vždy na současnou společnost. Tato orientace však v důsledku dějinných událostí velice zeslábla a skoro možno říci, že se ve mnoha našich náboženských obcích úplně vytratila. Všichni beztak známe ten kreslený vtip, jak se postarší sestra ve sboru ptá: „Zavřel jste dveře, bratře faráři, ať nám sem nelezou cizí lidi?“

Co tedy máme dělat, sestry a bratři? Po skoro 27 letech od pádu totalitního režimu je třeba se vrátit k našim kořenům. Úkolem je obnovit důraz na sociální práci pro veřejnost v každé náboženské obci, kde je to jen trochu možné. Začít třeba maličkostmi, ale nepolevit a nenechat se otrávit nezájmem. Možná, že zpočátku by to mohl být prostor pro metodiky pro duchovní péči. Tento náš velmi zásadní úkol bude potřebovat soustavnou podporu ze strany diecézí. Nejspíš tady je dobré dát pozor, aby nevznikla pouze nová formální aktivita k vykazování. Připomíná se mi náš válečný hrdina z doby vzniku samostatné republiky, generál Šnejdárek, který říkával – když chceš zabít myšlenku, založ komisi.

Rozhodně neplatí jen pro naše předchůdce anebo souputníky ale úplně stejně i pro nás, že církve se má neustále reformovat. Když tedy mluvíme o naší identitě, je třeba vyjít do světa. Namířit ven světu na pomoc a nestarat se jenom o opravování sboru...! Taková je živá Kristova církev a taková bývala také Církev československá, příklad a výzva našemu světu. My, kdo v církvi sloužíme, tu nejvíce potřebujeme pokání. Ježíšova otázka zní:

KOMU JÁ JSEM BLIŽNÍ?

Identita CČSH v duchovním životě a zbožnosti
26. - 27. května 2016 - Brno

Témata a náměty pro teologické referáty na vikariátních konferencích duchovních
připravili biskupové Církve československé husitské

Jazyková korektura Mgr. Jana Krajčířkové

Grafická úprava: Milan Udržal

Vydala Církev československá husitská

ISBN 978 - 80 - 7000 - 129 - 5

Praha 2016

